

IV. LETNIK — 1. ŠTEVILKA
JANUAR 1979

Maša
SKUPNOST
glasilo sredljubljana moste-polje

25. Maj

UMETNIŠKA PRILOGA

**Ob
75-letnici
rojstva
Srečka
Kosovela**

**TRIJE
IN ENA**

Kdo od vas mladih ni prebral Karla Grabeljška-Gabra mladinske povesti *Trije in ena*? Vsi pa najbrž le ne veste, da ji je botroval narodni heroj Moščan Franc Pokovec-Poki, ko sta bila pozimi 1942-43 z avtorjem povesti skupaj v partizanih na Hruševem v Dolomitih. Gre za resnični dogodek: Trije mladi Moščani so pozimi 1941-42 blizu bivše gostilne Legat (sedaj tam stoje stolpnice poslovnega centra Most ob Rojčevi ulici) skrili v sneg mitraljez Italijanom, ko so ti v Mostah iskali aktiviste in somišljenike Osvobodilne fronte. Zato so Italijani pretepli tudi naše tri fante. A uspelo jim je — prek raznih težav in zaprek — spraviti mitraljez tovarišem, ki so ga najbolj rabili: partizanom. Pri njih pa je ostal tudi Tomaž-Poki.

Seveda je v sneg skriti mitraljez le izhodiščni motiv, ves nadaljnji razplet povesti je plod pisateljske domišljije. Ker pa gre za drzen dogodek mladih Moščanov med okupacijo sredi Most, naj ga osvežimo! Zapisan je v 1. poglavju mladinske povesti, ki ga objavljamo na 8. strani naše priloge.

**Pot
do človeka**

*V srcu mojem besede šumijo,
človek se v tihem srcu budi,
zanj se vse moje sile borijo,
zanj, za človeka, človeštvo, ljudi.*

SREČKO KOSOVEL

Božidar Jakac: SREČKO KOSOVEL

SLAVKO GRUM se je rodil 1. 1901 v Šmartnem pri Litiji. Šolal se je v Novem mestu in na Dunaju, kjer je promoviral za doktorja zdravilstva. Služboval je v Zagorju ob Savi, kjer je leta 1949 umrl.

Ko je jeseni leta 1926 nastopil obvezno enoletno prakso po oddelkih ljubljanske bolnišnice, je med drugim delal — in stanoval — tudi na Kodeljevem na oddelku za duševno bolne Ob Ljubljani. Tam je nastalo več študij, razprav, dramskih zasnov — tudi za Dogodek v mestu Gogo — in drobnih črtic, od katerih objavljamo

PODGA NE

Nobenega strahu nimajo več, povsem očitno se že sprehajajo po sobi. Včasih sem jih čul samo ponoči, kako so se praskale iz lukenj in prišle ob stenah, sedaj pa že o belem dnevu tekajo okoli. Popolnoma propadel človek sem, brez vsakega ozira name se podijo po sobi. Kakor da že nisem več. Mogoče je to, mogoče prav to: prisiliti me hočejo, ker že toliko časa oklevam. Bog, moj bog — z rokami zajamem kolena in cele ure nihan sem in tja.

Včeraj sem gospe Šafrankovi odpovedal, da mi hodi še pospravljat. Ne trpim več tistih opazujočih oči. Zelo sumljivo se ji mora zdeti, da je toliko podgan pri meni. Onikrat, ko sem se spuščal po stopnicah, sem jo videl pri loži v pogovoru z vrtnarico; ko sta me opazili, sta se samo spogledali in razšli.

Nekaj sumijo, nekaj sumijo v hiši. Ljudje postajajo pozorni.

Na večer, ko držim roke v mrak, pride samo še Marija k meni. Ne vem pravzaprav več, ali je še to Marija, gotovo je že zelo zrasla tačas in hodi po lokalih, ta pa, ki pride k meni, je še vsa tako preprosta, stisne se mi k nogam, položi glavo na kolena in moram ji božati lase, svetle, predivaste lase. Meniva se; nič posebnega, kake drobne, neznatne besede govoriva, besede, ki jih drugi mimogrede mečejo proč v naglici dneva. Najrajši še govoriva o mrtvih stvareh, o čisto navadnih predmetih, kakor da ni prav nič ljudi poleg. Mrak gledava, ki se tiplje ob stenah nakvišku, rože na tapetah.

Bogve, kje je sedaj Marija. — Svilene nogavice nosi in hodi v postelje k možem. Uboga mora biti, ker so ji bili možki vedno tako odvrtni.

Seveda mi hočejo vzeti še to, vse, mi

hočejo vzeti. Včeraj — bila je zopet Marija pri meni, pestoval sem ji glavo v naročju — iznenada sem začutil pod prsti nekaj tujega, in ko utipam natančneje — brr! V gnušnjem loku sem jo zalučal proč. Kakor tolst maček je telebnila na tla.

Grozno, sedaj lažijo že po meni! Ne bom si več upal zatisniti oči; slišal sem, da so že večkrat obgriznile otroke ali nezvestne do mrtvega.

Ali naj se zopet preselim, naj zbežim od tod? Prepričan sem, da bodo povsod za menoj. Saj je rekla gospa Šafrankova, da jih prej ni bilo nikdar tu in tudi v prejšnjem stanovanju jih ni bilo iz početka. Vso okoličnico sem že na skrivaj pretaknil, poizvedoval po vseh sosednjih stanovanjih, pa nikjer nisem odkril nikakega skladišča živinskih kož, loja ali česa sličnega. Popolnoma enostavno: tu so!

Vedno več jih je, ponoči gomazijo že menda ena čez drugo. Z dolgimi repi krmarijo po omarah, kakor vreče visijo ob zidu. In cviljenje, cviljenje! Če gre kdo zunaj po hodniku, se vedno hrupno premaknem, da ni čutiti tega cviljenja iz sobe.

Vse noči ležim buden, da so že popolnoma steklene moje oči. Če bedim, jih še nekako strahujem, kakor hitro pa zamižim, se zažene takoj ves pekel nadme.

Sanjam, sanjam. Z odprtimi očmi ležim v postelji in sanjam v strop. Včeraj se mi je sanjalo, da sem bil pri materi. Sedel sem v kuhinji in ona je prestopala okoli mene. Iznenada me je zalila žalost, položil sem glavo plosko na mizo in dejal: Mati, umriva!

Zdrnil sem se in me je bilo zelo groza, ker sem se zamislil, da mi je že zdavnaj umrla. Zelo ji zamerim, da je odšla stran

Spodaj na ulici je bila vojaska parada in ljudje, ki so hodili od hiše po tlaku so se čudno sumljivo ozirali v moje okno. Kaj že vsi vedo? Ne, ne, neumne misli so to, tako neznosno občutljiv sem postal zadnje čase!

Hotel sem iti ven, na izprehod sem hotel, potvoril sem se, kakor da sem kot vsak drug običajen človek — prekrizal sem roke na hrbtu in sem z brezbrzišnim obrazom korakal po tlaku. Za trenutek me je obšla blesteča misel: pomešam se med ljudi, zgubim se v množici, postajal bom pred izložbami — mogoče bo potem zdajci minilo, morebiti postanem kakor vsak drug in ne bo treba ničesar storiti... Prevaril sem se; že na koncu ulice sem se moral vrniti. Vsak, kogar sem srečal, se me je že zdaleč ognil. Najbrž dišim, izvesten duh mora biti v moji obleki; po podganah dišim, da se me vsi tako izogibajo. Izgubljen človek sem. Ne upam si več na ulico, da ne bi nadlegoval ljudi

Danes so bili pri meni možje pogrebnega zavoda. Vprašali so, če stanuje tukaj umrli činovnik Jakob Sabajev. Z nenavadno prisotnostjo duha sem se potajil in pokazal s prtom po hodniku na desno.

Sedaj se silno čudim, da sem bil tako pričuječ in tako naglo obvladal položaj. Niti s trepalnicami nisem izdal, da sem činovnik Sabajev jaz sam.

Korakal sem po sobi in se hihital v pest, da sem jo tako imenitno izpeljal, ko me je mahoma navalil neznosen strah. Zaklenil sem vrata in do tal sklonjen prisluškoval na hodnik; ves ohromljen sem postal od groze, da bodo prišli na laž in se vrnili.

Sveti bog, zakaj me hočejo kar takega! Saj ne bom več dolgo odlašal, res ne bom — ali toliko obzirnosti bi že lahko imeli, da ne bi hodili prej.

Popolnoma prelomljen, z glavo navzdol, visim ob vratih

Turbilator vjuntrinks. Cicipe — cicipe... Miza, omara, knjiga, vse pred vrata. Umivalnik, svetilka, zamorček.

Odprem okno na stežaj. Stopim na stol. Po ulici ropoče ogromen, neokreten avtomobil. Pred nasprotno hišo stoji tapetnik in vsako toliko pljune predse. Iz trgovine poleg nas je stopila mala modistka — obležal bom ravno pred njo.

Cesta se je zavrtela, zanihala gor, dol. Prinesla mi je tapetnika tik do okna. Slabo mi je, bruham. Zavlečem se od okna proč. Ležem v posteljo. Samo malo naj še poležim, samo malo.

Zabil sem okno, vse dni ležim v postelji, obrnjen od okna proč. Dovolj je, da se slučajno ozrem v šipe in že se mi dvigne želodca slabost.

Samo še malo.

Davi sem se zbudil s skelečo bolečino v glavi. Spreletela me je misel: nažrle so mi glavo.

Tu ležim z nažrto lobanjo in se ne upam potipati, da ne bi bilo treba zakričati.

RUDI ROJC se je rodil leta 1912 v Gorici. Po 1. svetovni vojni se je družina preselila v Ljubljano, kjer je Rudi končal osnovno šolo in se izučil za ključavničarja. Delal je v raznih delavnicah in tovarnah, tudi v Saturnusu. Tam nasproti v stanovanjski »kasarni« ob progi na Pokopališki c. št. 16 je tudi stanoval.

Leta 1928 je postal član KP. Kot aktivni politični delavec je bil večkrat zaprt, dalj časa tudi v mučilnicah beograjske Glavnjače. Že leta 1941 je bil v partizanih, se po dolžnosti in deloma zaradi bolezni kmalu vrnil v Ljubljano, šel leta 1943 ponovno v partizane, aprila 1945 pa je padel v bližini Vojskega.

Poleg režiserskega in igralskega dela pri moščanski Svobodi se je kot samouk posvečal tudi verzom, risbi in modeliranju. Od znanih ohranjenih del objavljamo pesem iz Saturnusa.

Od lokovnih del je ohranjen relief Ivana Cankarja in šest risb. Objavljamo

Rudi Rojc: ŠIVILJA — risba — svinčnik

Čistilec parnih kotlov

Zleknjen na ploščo, v kotlu, čistim kameno usedlino,
neizbrisne verze trpljenja klešem v upognjeno steno jekleno,
misli boleče, skeleče, — o, ne rode se mi same, rodita jih delo in muka,
Navoji kurilnih cevi ko kače vijo se v notranjost kotla,
svetloba električne žarnice sveti mi v temno globino, na mene pada,
luč in moja senca se vije do svetlega, tesnega vhoda.
Težko je biti v kotla vročini in delati osem nepretrganih ur,
s kladivom razbijati, čistiti kameniti usad,
vase požirati ostri, strupeni, peščeni prah,
težko je, težko... Da bi nikoli tako ne bilo!
Misli mi same uhajajo in jaz čistim kotle v Ameriki, Aziji in Avstraliji, Afriki
in v tej prekleti Evropi —
in povsod je enako.
Čistim... Misli moram krotiti,
ker hočejo steno jekleno razbiti.

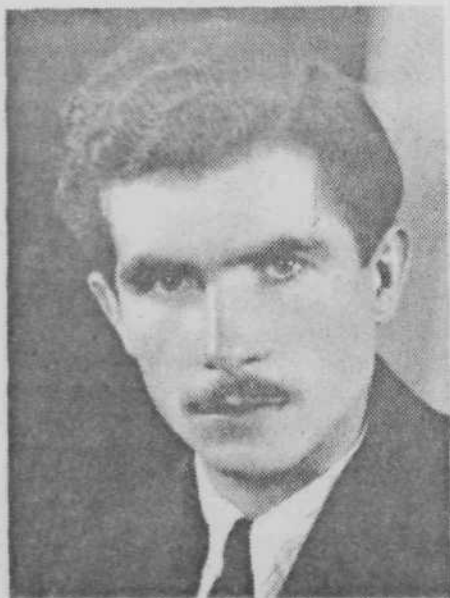
(Književnost leta 1934, psevdonim Ivan Strojarij)

Rudi Rojc: DELAVEC — risba — svinčnik

IZŠEL JE IZ PROLETARSKIH MOST

Avgust Rozman se je rodil 4. aprila leta 1915 v Mostah v napredni železničarski družini. Po osnovni šoli v Mostah se je izučil za mehanika. Tako kot njegov oče, udeleženec stavkovnih gibanj železničarjev, se je tudi Gustelj že zelo mlad pridružil naprednim delavcem v boju za njihove pravice. V podjetju Unitas je bil delavski zaupnik in kot komunist je svoje revolucionarne izkušnje prenašal tudi med delavce v druge

tovarne in podjetja. Član KP je postal leta 1939.

Njegove osebnosti in predvojnega političnega delovanja se spominja Viktor Stoper, tedanji član CK KPS in sekretar CK SKOJ za Slovenijo: »Na Rozmana — Gustelja smo mu rekli — so me opozorili pred volitvami leta 1938. Kdaj in od koga je bil sprejet v partijo, ne vem. Toda njegova živahnost in zagnanost sta hitro padli v oči vsakemu organizatorju. Opozorili so me nanj kot na dobrega mladince, ki je bil zelo pripraven za delo v SKOJ. Skojevsko organizacija je prebolela krizo, ker je bilo njeno delo ohromljeno glede na nepravilno direktivo o razpustu SKOJA leta 1935 s strani vodstva partije, ki je bilo še v tujini.

Pritegnil sem ga v skojevsko delo, ker je bil njegov temperament tak, da je bilo delo med mladino — rekel bi — njegov konček. Okrog njega je bilo vedno veliko ljudi,

ker je z njimi znal delati. Nobena naloga mu ni bila pretežka in partijska direktiva je bila zanj sveta. Pa saj ni mogel drugače. Delavčev sin, sprva vajenec, pozneje pomočnik, je bil neprenehoma med revolucionarji — toda tudi lumpenproletarci in demagogi. Okoli sebe, posebno na »Predovičevem« Selu, je videl revščino nekvalificiranih, brezposelnih ljudi in njihovih družin. Vsakdanji boj za kos kruha v okolici, v kateri je živel, stik s komunisti, v katerih je spoznaval svoje tovariše — vse to ga je napravilo takega, kakršen je bil — predan, pošten, vzoren, nesebičen mlad revolucionar. Čeprav je bil partijsko povezan v tovarni, kjer je delal, ni nikdar zane-marjal okolice, v kateri je živel. Pri svojem delu je spoznaval vedno širšo okolico in ni se omejeval le na ozek teren, kjer je stanoval, ne samo na kulturno društvo Vzajemnost, športna društva Slovan in »Moste«. Bil je prisoten pri vseh akcijah, ki so bile organizirane v Ljubljani, pa jih je nato sam dalje organiziral po vseh krajih, ki so bili pozneje vključeni v rajon Moste — Moste, Selo, Vodmat, Zelena jama, Jarše, Šmartno in drugod.

Ob protidraginjskih demonstracijah jeseni leta 1940 so se delavci Unitasa priključili demonstrantom ter ustavili delo v tovarni. Tudi revolucionarji v tej tovarni so ga oblikovali in revolucionarne izkušnje delavcev je prenašal na teren, kjer je poleg delavcev živelo precej kmetov.

Leta 1940 je postal sekretar SKOJA v Mostah in pripomogel je, da se niso mogle razvijati nekatere anarhistične in lumpenproletarske težnje, ki so jih nekateri hoteli vnašati med mlade.

Še ena značilna črta je bila pri njem in včasih smo mislili, da mu je celo škodila. Vsako nalogo je hotel izvršiti že »včeraj«. Neučakan je bil, vse mu je šlo prepočasi — od sprejemanja novih mladincev v SKOJ ali partijo do raznih demonstracij in sploh katerikoli akcij partije ali Ljudske fronte, v kateri je tudi že bil aktiven. Pa to ni bila kaka bolna ambicija, temveč želja, da bi bilo čimprej napravljeno to, kar smo se učili in za kar smo se bojevali. Imel je globoko vero in zaupanje v ljudi.

Čeprav zadnjih nekaj mesecev, preden so ga ubili, nisem imel več neposrednega

NOVI RUBRIKI NA POT

Letos začnemo v naši prilogi 25. MAJ z novo rubriko. V njej, oziroma prek nje želimo našim bralcem predstaviti revolucionarje in borce, ki so bili pomembni organizatorji predvojnega naprednega revolucionarnega gibanja ali narodnoosvobodilnega boja. Žal so v tem boju prezgodaj izgubili svoja življenja, a jih ne bomo pozabili, saj so prispevali pomemben delež, k začetkom zmagovitega pohoda ljudske revolucije in narodnoosvobodilnega boja. Tako bomo iz spoznanja o njihovem odločnem in požrtvovalnem revolucionarnem delu, črpali nove moralne moči za naše nadaljnje ustvarjalno delo.

stika z njim, mislim, da ga je zavedla njegova neučakanost in je spregledal, da včasih na revolucionarno pot stopajo tudi omahljivci in koristolovci; in ti so nevarnejši kakor odkriti sovražniki. Prepričan sem, da ga imajo na vesti prav ti ljudje.«

Leta 1941 je bil Avgust Rozman med prvimi organizatorji upora proti okupatorju. Postal je član prvega komiteja KP za rajon Moste, ustanovljenega v maju leta 1941. Poverjena mu je bila odgovornost za organizacijo SKOJA in Zveze mladine Slovenije (ZMS) v moščanskem rajonu. Že avgusta 1941 pa je po nalogu okrožnega komiteja KP za Ljubljano in okolico postal organizator narodne zaščite (NZ) na območju Zgornjega in Spodnjega Kašlja ter Zaloga. To delo je uspešno opravljal. V svojem političnem delu je bil prepričljiv, neustrašen, s svojim tovariškim nastopom je znal združiti pripadnike OF v organiziran upor proti okupatorju in domačim izdajalcem. Tako je že 3. septembra 1941 opravil prvo zapisavo večje skupine pripadnikov NZ — bodočih borcev NOV! Zadnje pa je opravil 18. marca 1942 in v tej skupini, ki je štela nad dvajset mož, je zapisal tudi kasnejši komandant bele garde.

Naslednjega dne so na območju od Vevč do Zaloga Italijani organizirali obširno racijo, v kateri so zajeli tudi ilegalca Avgusta Rozmana. Že na zbirnem mestu v Zg. Kašlju ga je prepoznal zakrinkani izdajalec, ki so ga Italijani pripeljali s seboj. Rozmana so Italijani takoj začeli zasliševati in pretepati ter ga po izjavah prič ubili že na poti do Ljubljane.

V spomin na predvojnega komunisto in hrabrega borca Avgusta Rozmana, na njegova padla brata Mira in Draga, je v Mostah poimenovana Ulica bratov Rozmanov.

NOČ IN DAN

*Ko sonce zahaja,
ko luna prihaja,
ko zvezde prižgejo se,
ko ptičke zaspane,
nič več ne žgolijo,
kresničke nam svetijo pot.*

*Ko luna zahaja,
ko sonce zaraja,
ko zvezde ugasnejo se,
spet ptičke žgolijo,
kresničke že spijo,
spet se rodil je nov dan.*

REBEKA KUBIK 5. d
OŠ Karla Destovnika-Kajuha

PUNK ROCK X

*neke noči
ko bomo sedeli
vsi majhni v
svojih naslanjačih
in trepetali
in se bali
tiste niči
bomo plačali
za nedosanjane sanje
o miru in sreči*

PUNK ROCK VII

*ko bo svet
zletel v zrak
tedaj bomo
hoteli prepovedati
atomske bombe
ko bomo tam nekje
v ozvezdju dvojčkov
švigali levo in desno
v vesolju marsovskih astrologov*

PUNK ROCK XI

*videl sem list
padati z drevesa
rjav zgrbljen list*

*veter ga je zanašal
levo in desno
desno in levo*

*ni minila minuta
in že je na tleh
med tisoči drugih
kdo bi ločil list od lista*

*in vedel sem
da nekoč tudi jaz...
da nekoč tudi jaz...*

ANDREJ 2. č
VI. gimnazija

Marjan Srebrnjak: NASMEH — slika z razstave

Dragan Arrigler: BELI STOLI, 1977 — slika z razstave

NEKAJ V MENI UMIRA

Nekaj v meni umira

*Nekaj v meni umira,
počasi, a vztrajno.
Boli, ko umira,
boli, ker mora umreti,
ker ji ni dano živeti —
ljubezen do tebe.*

KRESNICA

Prošli su praznici

*Potrči još jednom u susret
vetru*

*potrči
ako još možeš
i pogledaj dan
kako ti vivi na dlanu
i vikni snažno
kad ostaneš sam u polju
vikni
dok još možeš
i napi se izvorske vode
ako je nadješ
i provedi noć u planini
i ljubi češće
dok još možeš
ledenu kišu dočeka
gologlav i razburljen
i pojedj krišku sira
napi se dobrog vina
ako ga još nadješ
napi se
dok još možeš
(dok ti se doktori u život ne
umešaju)*

*jer prolazi vreme igara
i bezazlenosti
šala i putovanja
prošli su praznici
mladost prva je prošla
sve se više usamljujemo
i redko družimo
i sumnjamo u sve i svašta
sa godinama smo postali
duboki i umni
iskusni i hladni
a čini mi se da je lepše bilo
i bolje
kad smo manje znali
kad smo bili siloviti
nepredvidljivi i nerazumni
prošli su praznici —
lepi moji ljudi
prošli su praznici
ali pokušajte još jednom
pokušajte*

PERO POPOV
Kolinska

NEKOGA MORAŠ IMETI RAD

*Mene težko je, veš, dragi, ljubiti,
moja je reka
in sonce in mesec
in tisoče majhnih stvari,
med njimi sem ure in ure,
moje srce pa molči.*

*Mene težko je, veš, dragi, ljubiti,
skoraj kot male ljudi,
plahe berače,
ki v poznem somraku
morajo sence trpeti.*

*Ne vzemi mi reke
in sonca in mesca
in tisoče majhnih stvari,
med njimi lepo je v
samoti živeti,
v prsih nič več ne boli.*

Mene težko je, veš, dragi, ljubiti...
TONE NOVAK
Figovec

PRAG

*Prestopil sem prag tvojega srca,
stopil sem vanj z vsem telesom
in zgodilo se je,
kot se zgodi s pijancem,
ki ga vržejo čez prag,
toda on se pobere in strezni,
jaz pa se ne morem.*

BOJAN KOZLEVČAR
Saturnus

Perpetuum mobile

V očeh mu berem podobo zimske pokrajine. Pokrajine, ki spi, a vendar vsi vemo, da za zimo pride pomlad. Tudi pri njem bo prišla, prej ali pozneje.

Obrnem se na petah in ponosno vzravnan odidem. Vem, spoznal bo, da sem takrat le imela prav. Zopet bo prišla pomlad...

Ampak — le kdaj; hitro ali manj hitro ali pa počasi. Kaj pa, če sploh ne pride, če ne bo spoznal, da je takrat le zgrešil in da sem jaz imela prav?

Zgrbim se, pogreznem se v ovratnik pulija in moja hoja ni nič več vzravnan, ponos se izgubi med branjeveke trga, po katerem ravnokar hodim.

In doma strmim čez odprto knjigo, ki leži na mojih kolenih. S pokom jo zaprem; glasba, ki prihaja izza rešetkic zvočnika, mi privabi solze v oči. Ne po-

skušam jih zaustaviti. Tekle bodo po meni in z mene izprale krivdo, ki jo sedaj čutim. Seveda, najprej sem mislila, da imam jaz prav. Sedaj že močno dvomim.

Končno se oblečem in odhitim na njegov dom. Odpre mi. Dahnem:

»Oprosti, tokrat sem bila jaz kriva!«

Nasmehne se:

»Vedel sem, da boš prišla, vedel sem, da si se tokrat ti zmotila, in da se boš svoje napake kaj hitro zavedela. Rad te imam...!«

Preblisne me: »Vedel je?«

In prisolim mu zausnico in še preden konča litanijo, se obrnem na petah in ponosno vzravnan odidem.

Vem, da bo spoznal, da sem le imela jaz prav...

Majda Zekič

Miran Todor: ATELJE 1 — slika z razstave

TRIJE IN ENA

Bilo je sredi zime, januarja leta trinštirideselega. Bil je hud mraz. Snega je bilo čez kolena. A tudi taka zima ni uničila partizanov, ni ohromila njihovega dela.

Skoraj vsak dan so ljudje zvedeli za kak njihov napad. Tudi Italijani niso mirovali. V gozd sicer niso šli — še poleti jih ni nič kaj mikala gošča, nikar v takem mrazu in snegu — toliko večje preglavice pa so delali ljudem po vaseh, trgih in mestih. Preiskave po hišah so bile na dnevnem redu in vselej so koga odpeljali s sabo v zapor ali v internacijo. Pri tem niso bili bogvedi kako tenkovestni, če je tisti kriv ali nedolžen. Ljudem so hoteli nagnati strahu v kosti, da se ne bi več upali podpirati partizanov. Pravzaprav so pravilno presodili: brez podpore ljudi, ki so ostali doma, bi bilo partizanov kmalu konec. Zato so jim tu, po vaseh in mestih skušali spodrezati korenine.

Tisto popoldne so obkolili Trčkovo hišo. Našim trem junakom, Mirku, Franciju in Tomažu to ni ušlo iz oči. V trgu se ni zgodilo ničesar, da oni ne bi zvedeli, da ne bi prišli zraven. Vsi trije so oprezovali, kaj se dogaja pri Trčku. Najbolj je privlačila njihove oči strojnica, lahka bređa, ki jo je stražar na voglu hiše postavil v sneg. Odkar so zbirali puške in strelivo, so bili na orožje čisto nori. Danes poznajo otroci skoraj vse znamke avtomobilov, po brnenju motorja uganejo, če pelje po cesti recimo fiat 1100 ali mercedes. Tako so se takrat Mirko, Franci in Tomaž spoznali na orožje. Če je kje počila puška so takoj vedeli, ali je počila italijanska ali jugoslovanska mauzerica, prav tako so po glasu spoznali, če je regljala italijanska bređa, češka zbrojevka ali nemški šarec. V tem bi se mogli meriti z vsakim partizanom.

Bređa, skoraj čisto nova bređa! Poželjivo so se zazrli vanjo. Nožice, tanke kakor noge mladega kozlička, so ji bile zadrtje v sneg, cev poševno nagnjena navzgor, je bila namerjena proti njim. Odprtine cevi ni bilo moč videti, videla se je le široka odprtina ščitnika. Tako postavljena, se jim je zdela kakor mladi pes, ki mu je napeta sleherna mišica v nestrpnem pričakovanju, kdaj se požene za plenom. Neki čuden strah se je porajal v njihovih srcih, ko so gledali v smrtonosno cev, namerjeno vanje, hkrati pa prav tako sladka groza kot včasih, ko so se s strahom spuščali v kako kraško brezno, a jih za vse na svetu ne bi pripravil do tega, da bi se vrnili, preden niso prišli do dna ali do tam, do koder se je sploh dalo priti.

Bređa! Niso mogli odvrniti oči od nje. Približevali so se ji korak za korakom, a preblizu se le niso upali. Bali so se, da bi jih stražar nagnal in bi potem še od daleč ne smeli oprezovati.

Stražar je bil nizke rasti, drobnega telesa. Najbrž kje z juga Italije, morebiti Kalabrež. Zimsko kapo je imel potegnjeno globoko do vratu in tam, kjer so mu bila usta, se je napravilo na kapi belo ivje. Suknjo je imel tanko in kratko, komaj do kolen mu je segala. Tak je bil, kakor da je spodreca — »kakor petelin na gnoju,« je šepnil Tomaž. Res se je tako ponašal. Niti za trenutek ni bil pri miru, stopical je sem ter tja in se vrtel kakor vrtavka. Najbrž ga je zeblo.

Mirko, Franci in Tomaž so spremljali s pogledi sleherni njegov gib. Kazalo je, da je pozabil na bređo, nikoli se ni zazrl vanjo. Tako se je Tomažu nehote porodila nagajiva misel: »Ko bi mu jo mogli skriti, to bi gledal!« Pravzaprav to ni bila prava misel, taka, ki se še kaj skriva za njo, če ne drugega vsaj skromna želja, da bi se misel kako uresničila. Tomaž pa nikoli ni imel neuresničljivih želja. In ta, ki jo je sedaj izrekel, je bila neuresničljiva, zakaj italijanski stražar se od strojnice nikoli ni oddaljil več kakor tri, štiri kora-

ke; blizu pa je bilo še polno drugih italijanskih vojakov. Te prazne besede je izrekel tjavdan. Tudi Mirkovo vprašanje je bilo tako. »Kam?« je vprašal in že ni mislil več na to, kar je vprašal. Tomaž je skomignil z rameni. S tem bi bilo vsega konec, če ne bi bilo Francija, ki je bil zmeraj poln knjig. Takoj je začel premišljevali, če je že kje bral kaj podobnega. Ah, če bi se mogel narediti nevidnega... Pri tem premišljevanju mu je padel pogled na kup snega pod kapom Trčkove hiše. Nametali so ga s ceste, ko so jo prekidali, nekaj pa ga je tudi zdrknilo s streh. Čez meter visok kup. V tak kup bi lahko skrili še kaj drugega ne samo lahko bređo.

»Že vem,« je šepnil prijateljsko. »V tisti kup snega bi jo potisnili.« Mirko in Tomaž sta ga začudeno pogledala. Ker sta že pozabila na prejšnji pogovor, prvi hip nista vedela, na kaj Franci misli. Ko pa sta se spomnila, je Tomaž zamahnil z roko, češ, o tem se ne splača govoriti. Franci je povesil oči. Res je, kar misli Tomaž, ne splača se o tem meniti, saj se nihče izmed njih ne zna narediti nevidnega, da bi onem pred nosom zmaknil strojnico. Če pa bi bil, bi strojnico rajši odnesli, kakor jo zakopali v tisti kup.

Tedaj pa je našim fantom prišla na pomoč lepa Albina, najstarejša hči Trčkovega sosedu. Bila je spogledljivo dekle, Italijani so se začeli sukati okrog nje že v prvih dneh, ko so prišli k nam. Partizani so jo zato ostrigli, to je bilo že pred dobrim letom. Tokrat, ko se je prišla spogledovat s tistim italijanskim stražarjem, je bila že spet vsa nakodrana, pa tudi nališana.

Zdela se je, da toplota kar puhti od nje, ko je prišla na prag. Še italijanski stražar, droben Kalabrež, se je ogrel, ko jo je zagledal. Ob njenem vabljenem nasmehu je nehal stopicati in si meti roke. »Bella signorina...« Kaj ji je še drugega rekel, Franci, Mirko in Tomaž niso razumeli, ker jim italijanske besede niso šle tako v glavo, kakor so šle lepi Albini. Odgovarjala je prijaznemu stražarju po italijansko, kakor da je tudi sama doma nekje iz Kalabrije. Kmalu sta bila tako zatopljena drug v drugega, da je stražar skoraj pozabil, da je stražar. Naši trije fantje so napeto strmeli vanjo. Zdaj tiste besede, ki jih je malo prejšnjem povedal Tomaž, niso bile zanje več besede brez smisla, spregovorjene tjavdan, brez sleherne namere in želje. Kar drhteli so od pričakovanja, če bo Albina še bolj zmotila stražarja, da bo ta zapustil svoje mesto in šel k njej pred prag. Videli so, da je potegnil iz žepa cigareto, poprosil je Albino, da bi mu jo prižgala, to so spoznali po njegovih kretnjah. Albina mu je prikimala in rekla, da bo koj prinesla vžigalice. Šla je v hišo, a se je na pragu še enkrat obrnila, se nasmehnila, kakor da vabi stražarja za sabo. Mladi Kalabrež je izgubil glavo. Stopil je za lepo Albino, ne da bi se ozrl na bređo, ki je stala v snegu kakor mlad pes, ki se pripravlja, da se požeje za svojim plenom.

Zdaj je prišel čas za naše junake. Še spogledali se niso, nikar da bi si kaj rekli, in Franci je že planil k strojnici. Za tak podvig je bil on najbolj sposoben, saj je bil kakor gašcerica, uren gibčen in domiseln. Ko se je šel po gozdu Tarzana, včasih pa tudi indijane, je dobro izuril svoje telo. V trenutku je bil pri strojnici in še trenutek ali dva pa je ta tičala globoko v snežnem kupu. Nobeno oko ne bi odkrilo, da je v tistem kupu kaj zakopanega.

Fantje so se veselo nasmehnili drug drugemu, ko so bili spet vsi trije pris vojem oglu...

Karel Grabeljšek — Gaber

ŽELEZAR

Foto: TIHOMIR PINTER

NAŠA SKUPNOST — 25. MAJ

Metniška priloga. Ureja komisija pri uredniškem odboru Nsk, zanjo odgovarja Marjan Moškič.